

ОГЛЯД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ЩОДО АДВОКАТА В УКРАЇНІOVERVIEW OF THE LEGAL FRAMEWORK FOR DISCIPLINARY
PROCEEDINGS REGARDING A LAWYER IN UKRAINE

Статтю присвячено комплексному дослідженню нормативно-правових і адміністративних актів органів адвокатського самоврядування, що регулюють дисциплінарне провадження щодо адвоката. Визначено, що провідне місце в системі правових приписів має Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що встановлює загальні засади функціонування адвокатського самоврядування, компетенцію кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, порядок ініціювання дисциплінарного провадження, строки й основні процесуальні вимоги. У дослідженні визначено Національну асоціацію адвокатів України як інституцію, що активно формує систему правових приписів, що регулюють засади й порядок дисциплінарного провадження щодо адвоката. Визначено, що Національна асоціація адвокатів України діє через організаційні форми адвокатського самоврядування. Охарактеризовано систему адміністративних актів органів адвокатського самоврядування, зокрема З'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Вищої ревізійної комісії адвокатури. Зазначені органи адвокатського самоврядування приймають рішення, які є адміністративними актами. Зроблено висновок, що правове забезпечення дисциплінарного провадження щодо адвоката – одна із підстав визначення особливого статусу інституту адвокатури. Особливий порядок дисциплінарного провадження щодо адвоката є одним із основних складників адвокатського самоврядування, що забезпечує його високі етичні стандарти. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури є органами самоврядування. Регіональні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури й Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури формуються самими адвокатами. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підзвітна лише з'їзду адвокатів України й Раді адвокатів України. Це означає, що рішення про допуск до професії, дисциплінарну відповідальність приймаються винятково адвокатами – без зовнішніх утручань, зокрема будь-яких зовнішніх органів. Правове регулювання дисциплінарного провадження щодо адвоката визначає модель внутрішньої саморегуляції інституту адвокатури, характерну для європейських правових систем. Сьогодні сформовано методологію й напрацьовано практику дисциплінарних проваджень щодо адвокатів. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури виконує роль гаранта єдності стандартів професії адвоката по всій Україні.

Ключові слова: адвокат, дисциплінарна відповідальність адвоката, дисциплінарне провадження щодо адвоката, дисциплінарний проступок адвоката, органи адвокатського самоврядування, нормативно-правові акти, адміністративні акти.

The article is devoted to a comprehensive study of the regulatory and administrative acts of the bodies of bar self-government that regulate disciplinary proceedings against a lawyer. It is determined that the leading place in the system of legal regulations is occupied by the Law of Ukraine "On the Bar and Advocacy", which establishes the general principles of the functioning of bar self-government, the competence of the qualification and disciplinary commissions of the bar, the procedure for initiating disciplinary proceedings, terms and basic procedural requirements. The study identifies the National Bar Association of Ukraine as an institution that actively forms a system of legal regulations that regulate the principles and procedure of disciplinary proceedings against a lawyer. It is determined that the National Bar Association of Ukraine operates through organizational forms of bar self-government. The system of administrative acts of the bodies of the bar self-government, in particular the Congress of the Bar of Ukraine, the Council of the Bar of Ukraine, the Higher Qualification and Disciplinary Commission of the Bar, the Higher Audit Commission of the Bar, is characterized. The indicated bodies of the bar self-government make decisions that are administrative acts. It is concluded that the legal provision of disciplinary proceedings against an advocate is one of the grounds for determining the special status of the institute of the bar. The special procedure for disciplinary proceedings against an advocate is one of the main components of the bar self-government, which ensures its high ethical standards. The Qualification and Disciplinary Commission of the Bar are self-governing bodies. Regional Qualification and Disciplinary Commissions of the Bar and the Higher Qualification and Disciplinary Commission of the Bar are formed by the advocates themselves. The Higher Qualification and Disciplinary Commission of the Bar is accountable only to the Congress of Advocates of Ukraine and the Council of Advocates of Ukraine. This means that decisions on admission to the profession and disciplinary liability are made exclusively by advocates – without external interference, in particular any external bodies. The legal regulation of disciplinary proceedings against an advocate determines the model of internal self-regulation of the institute of the bar, typical of European legal systems. Today, a methodology has been formed and a practice of disciplinary proceedings against lawyers has been developed. The Higher Qualification and Disciplinary Commission of the Bar plays the role of a guarantor of the unity of standards of the legal profession throughout Ukraine.

Key words: *lawyer; disciplinary liability of a lawyer; disciplinary proceedings against a lawyer; disciplinary misconduct of a lawyer; bodies of bar self-government; regulatory legal acts; administrative acts.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження системи правових приписів, що унормовують дисциплінарне провадження щодо адвоката, обумовлюється важливою роллю адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини в Україні. Значення для суспільства професії адвоката потребує дієвого й нормативно визначеного механізму контролю за дотриманням адвокатами вимог професійної етики та законодавства України.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон про адвокатуру) [1] визначає загальні засади дисциплінарного провадження щодо адвоката, проте ефективність провадження залежить від деталізації та узгодженості низки взаємопов'язаних нормативно-правових і адміністративних актів органів адвокатського самоврядування, що регулюють дисциплінарне провадження щодо адвоката.

Мета цієї статті – провести комплексний аналіз нормативно-правових і адміністративних актів органів адвокатського самоврядування, що регулюють дисциплінарне провадження щодо адвокатів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дисциплінарної відповідальності адвокатів були предметом наукових доробок українських та іноземних учених. Вагомий внесок у дослідження цієї тематики зробили такі дослідники: А. Зуєва досліджувала саме дисциплінарне провадження щодо адвоката [2]; В. Заборовський вивчав питання процедурних особливостей дисциплінарного провадження [3]; Н. Бакаянова акцентувала увагу на прогалинах правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів [4]. Також у працях О. Щербанюка, Л. Остафійчук, С. Гончаренка, І. Сенюти та інших науковців висвітлено принципи здійснення дисциплінарного провадження, гарантії незалежності адвокатури й етичні стандарти її діяльності.

Питання ж комплексного дослідження правового забезпечення дисциплінарного провадження щодо адвоката залишається недостатньо вивченим. Цим обумовлено актуальність проведення даного дослідження положень національного законодавства, практики органів адвокатського самоврядування в Україні й міжнародних стандартів діяльності адвокатури.

Викладення основних положень. Нормативно-правова регламентація дисциплінарного провадження щодо адвоката є однією з основних передумов стабільності адвокатури як елемента правової системи. На тлі посилення вимог до професійних стандартів правничої діяльності набуває актуальності питання нормативного врегулювання процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності. Наявна система правових приписів, що визначає підстави, порядок, компетенцію органів адвокатського самоврядування й гарантії незалежності адвоката регламентована на рівні законодавства та адміністративних актів. Отже, потребує поглибленого дослідження як відповідність чинних норм принципам верховенства права, так і узгодженість їх з міжнародними стандартами щодо автономії адвокатури, незалежності дисциплінарних органів і процедурних гарантій учасників провадження.

Нормативно-правове забезпечення дисциплінарного провадження щодо адвоката в Україні має систему, у межах якої визначено стандарти професійної поведінки адвокатів, підстави дисциплінарної відповідальності, порядок провадження й гарантії прав його учасників. Провідне місце в цій системі посідає Закон про адвокатуру [1], який визначає загальні засади функціонування адвокатського самоврядування, компетенцію кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (далі – КДКА), порядок ініціювання дисциплінарного провадження, строки та основні процесуальні вимоги.

Деталізуючи систему правових приписів про дисциплінарне провадження щодо адвоката, визначених у Законі про адвокатуру, виокремимо визначення правового статусу органу, на який покладено функцію дисциплінарного провадження КДКА: підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку; також визначено перелік таких дисциплінарних проступків адвоката (ст. 34 Закону про адвокатуру) [1].

У Законі про адвокатуру визначено види дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до адвоката за вчинення дисциплінарного проступку, визначено строк застосування дисциплінарних стягнень (ст. 35); закріплено засади ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката (ст. 33, 36), визначено процедуру розгляду скарги КДКА (ст. 37) і засади оскарження рішення КДКА до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі – ВКДКА) (ст. 42, 52) [1].

Відзначимо відсутність установлених на рівні Закону гарантій функційної незалежності КДКА від зовнішнього тиску, а також від внутрішніх корпоративних впливів. Також, хоча Закон про адвокатуру передбачає складність формування КДКА та їхню підзвітність конференціям адвокатів регіонів (ст. 48), слід посилити законодавчі норми, що унеможливили б конфлікт інтересів поміж членами дисциплінарних палат, а також зазначимо необхідність визначення в Законі про адвокатуру механізмів відводу членів КДКА.

Наступною інституцією, що активно формує систему правових приписів (адміністративних актів) є Національна асоціація адвокатів України (далі – НААУ) що діє через організаційні форми адвокатського самоврядування, передбачені Законом про адвокатуру. Установчим документом НААУ є Статут, затверджений в оновленій редакції Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. [5]. Відповідно до Статуту НААУ організовує, координує й забезпечує діяльність органів адвокатського самоврядування. До загальнодержавних органів адвокатського самоврядування належать З'їзд адвокатів України, Рада адвокатів України (далі – РАУ), ВКДКА, Вища ревізійна комісія адвокатури. Рішення органів адвокатського самоврядування є адміністративними актами, що визначають провадження щодо адвоката на основі законодавства України. Сама ж НААУ приймає акти, зокрема рішення.

Зазначимо, що окремим адміністративним актом закріплено Правила адвокатської етики (далі – Правила) [6], затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. Вони визначають професійні стандарти поведінки й слугують основою для оцінювання дій адвоката щодо наявності дисциплінарного проступку; охоплюють питання конфлікту інтересів, недотримання конфіденційності, неналежного здійснення професійних функцій або порушення вимог доброчесності.

Закон про адвокатуру передбачає дотримання Правил як одного з основних професійних обов'язків адвоката. Норми Правил не відміняють і не замінюють положень чинного Закону про адвокатуру, а доповнюють і конкретизують його [6, ст. 1].

Із метою офіційного тлумачення відповідності поведінки адвокатів вимогам Закону про адвокатуру й етичним стандартам, а також регламентації дисциплінарного провадження щодо адвокатів рішенням РАУ від 30.08.2014 р. № 120 затверджено «Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність» [7, п. 1].

Наступний рівень – адміністративні акти органів адвокатського самоврядування, що регулюють дисциплінарне провадження щодо адвоката, передусім рішення РАУ, які деталізують норми Закону про адвокатуру, визначають процедури прийняття й розгляду скарг, порядок роботи дисциплінарних палат, правила оформлення матеріалів дисциплінарних справ, стандарти етичної поведінки й методичні рекомендації щодо застосування дисциплінарних стягнень. Фактично саме ці акти забезпечують конкретизацію та практичне наповнення загальних законодавчих вимог, формуючи робочу модель дисциплінарного провадження щодо адвоката.

Зокрема, рішенням РАУ від 16.02.2013 р. № 77 затверджено регламент КДКА регіону. Регламент КДКА визначає порядок роботи КДКА в Автономній Республіці Крим, областях, містах Київ і Севастополь з реалізації повноважень, а також процедуру розгляду питань, які належать до її компетенції за Законом про адвокатуру, іншими актами, що регулюють діяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій [8]. Даний регламент визначає Загальні положення діяльності, засади формування складу та структури, питання правомочності, компетенцію та юрисдикцію, компетенцію палат, повноваження посадових осіб і членів, характеристику рішення, порядок підготовки проведення засідань КДКА та її палат тощо [8].

Рішенням РАУ від 13.12.2024 р. № 87 і НААУ затверджено Регламент ВКДКА. Він визначає порядок роботи ВКДКА, її засідань і прийняття рішень з питань, що належать до її повноважень [9, п. 1.2].

Роль рішень ВКДКА значна: вони виконують функцію прецедентного орієнтира для регіональних КДКА. Такі рішення формують узагальнену практику тлумачення норм, визначають критерії оцінювання дій адвоката й процесуальні стандарти розгляду дисциплінарних справ.

ВКДКА приймає рішення й постанови. Рішення можуть ухвалюватися, наприклад, за скаргою Вищої школи адвокатури НААУ на рішення певної КДКА про відмову в порушенні дисциплінарної справи щодо адвоката [10]. Постанови ж ВКДКА можуть бути про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності й застосування дисциплінарного стягнення, або про виправлення описки в рішенні ВКДКА тощо [11].

Окремо відзначимо рішення ВКДКА із узагальнення практики [12]: вони стосуються різних аспектів, наприклад, застосування строків притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності під час здійснення дисциплінарного провадження [13] або дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю [14]. РАУ своїм рішенням від 17.10.2025 р. № 101 посилює роль ВКДКА в уніфікації дисциплінарної практики. Тепер рішення ВКДКА обов'язкові для виконання й урахування КДКА. Раніше узагальнення практики носили рекомендаційний характер для КДКА під час вирішення дисциплінарних і кваліфікаційних справ. Очікується, що ця зміна сприятиме більш чіткому дотриманню стандартів професійної поведінки й посилить довіру до дисциплінарних процедур в адвокатурі [15].

До системи правового забезпечення належать також міжнародні правові акти, зокрема Хартія основоположних принципів європейських адвокатів (CCBE) [16], Основні положення про роль адвокатів ООН [17] та інші документи, які визначають загальноєвропейські стандарти незалежності адвокатів, автономії самоврядних органів і гарантії прав адвоката під час дисциплінарного провадження щодо нього. Хоча міжнародні правові акти не є актами прямої дії, вони застосовуються як орієнтири під час тлумачення національних норм правозастосування в Україні.

Висновки. Отже, усі зазначені джерела створюють складну багаторівневу систему правового забезпечення дисциплінарного провадження, у межах якої провідне значення має співвідношення між законом, адміністративними актами адвокатського самоврядування та практикою їх застосування дисциплінарними органами.

Правове забезпечення дисциплінарного провадження щодо адвоката – одна із підстав визначення особливого статусу інституту адвокатури. Особливий порядок дисциплінарного провадження щодо адвоката є одним із основних складників адвокатського самоврядування, що забезпечує його високі етичні стандарти.

КДКА є органами самоврядування. Регіональні КДКА й ВКДКА формуються самими адвокатами. ВКДКА підзвітна лише з'їзду адвокатів України й РАУ. Це означає, що рішення про

допуск до професії, дисциплінарну відповідальність приймаються винятково адвокатами – без зовнішніх утручань, зокрема будь-яких зовнішніх органів.

Правове регулювання дисциплінарного провадження щодо адвоката визначає модель внутрішньої саморегуляції інституту адвокатури, характерну для європейських правових систем. Сьогодні сформовано методологію й напрацьовано практику дисциплінарних проваджень щодо адвокатів. ВКДКА виконує роль гаранта єдності стандартів професії адвоката по всій Україні.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
2. Зуєва А. І. Дисциплінарна відповідальність адвоката: адміністративно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук. Кропивницький, 2024. 286 с. URL: https://cusu.edu.ua/images/autoreferats/2024/Zueva/dis_%D0%97%D1%83%D1%94%D0%B2%D0%B0_%D0%90.%D0%86._1.pdf
3. Заборовський В. В. Перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката як початкова стадія дисциплінарного провадження щодо адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 30 (2). С. 173–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_30%282%29_46.
4. Бакаєнова Н. М. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката у світлі правових реформ. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3 (3). С. 221–225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporpr_2025_3%283%29_35.
5. Статут недержавної некомерційної професійної організації «Національна асоціація адвокатів України» : затв. ріш. уст. з'їзду адвокатів України 17.11.2012 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/statut_naau.pdf.
6. Правила адвокатської етики : затв. звітньо-вибор. з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n4>.
7. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність : затв. ріш. РАУ від 30.08.2014 р. № 120. (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14#Text>
8. Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону : ріш. РАУ від 16.02.2013 р. № 77 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0077418-13#Text>.
9. Регламент Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури : ріш. РАУ та НААУ від 13.12.2024 р. № 87 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0087871-24#Text>
10. Рішення. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури : вебсайт. URL: <https://vkdk.org/category/docs-rishennia/page/2/>.
11. Постанови. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури : вебсайт. URL: <https://vkdk.org/category/docs-postanovi/>.
12. Узагальнення практики. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури : вебсайт. URL: <https://vkdk.org/practice/>.
13. Застосування строків притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності при здійсненні дисциплінарного провадження. Узагальнення практики: ріш. ВКДКА від 28.10.2016 р. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури : вебсайт. URL: <https://vkdk.org/zastosuvannya-strokov-prityagnennya-advokata-do-distiplinarnoji-vidpovidalnosti-pri-zdijsnenni-distiplinarnogo-provadžzhennya/>.
14. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо застосування дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю. Узагальнення практики: ріш. ВКДКА від 30.11.2023 р. № XI-007/2023. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури : вебсайт. URL: <https://vkdk.org/18284-2/>.
15. РАУ посилила роль ВКДКА в уніфікації дисциплінарної практики. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури : вебсайт. URL: <https://vkdk.org/rau-posilila-rol-vkdka-v-unifikatsiji-distiplinarnoji-praktiki/>.

16. Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів : прийн. Радою адвок.асоц. та правн.тов-в Європи (CCBE) 25.11.2006 р. URL: <http://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/Хартія.pdf>.

17. Основні положення про роль адвокатів : прийн. VIII Конгр. ООН по запобіг. злочинам 01.08.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text.

Дата першого надходження статті до видання: 09.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.03.2026